

Data przesłania tekstu: 13 XI 2019 r.

Data przyjęcia tekstu do druku: 15 XI 2019 r.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2019.015>

Danuta Bogdan, Jerzy Przeracki, *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Archiwum Państwowe w Olsztynie, Olsztyn 2018, ss. XLVII, [1], 693.

W ramach serii wydawniczej *Spisy urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego* ukazała się jego kolejna część, autorstwa Danuty Bogdan i Jerzego Przerackiego, pt. *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*. Niniejsza publikacja powstała w ramach ministerialnego projektu NPRH i została dofinansowana przez Archiwum Państwowe w Olsztynie.

Publikacja, jak w przypadku poprzednich, została podzielona na dwie części: opisową oraz aneks w postaci spisów. Spis treści nie jest szczególnie rozbudowany, co wynika z tematyki dzieła. Obejmuje on wykaz skrótów, wstęp, aneks, indeks osobowy oraz podsumowanie. Sporym mankamentem publikacji jest brak wyszczególnienia w spisie treści podrozdziałów znajdujących się we wstępie.

Zastosowana niedostatecznie rozwinięta żywa pagina stwarza wrażenie, iż publikacja posiada tylko „Wstęp”, w którym nie do końca wiadomo co się znajduje oraz spisy urzędników. Zwłaszcza, że na samym początku wstępu wypadałoby przybliżyć pokrótce ogólne założenia serii lub zacytować w przypisie dzieło ją wszczynającą. Poza tym brak tu uzasadnienia wyboru tematu, sformułowania problemu badawczego, wskazania wykorzystywanej metody badawczej oraz omówienia wykorzystanych źródeł i opracowań. Ostatnie z wymienionych elementów potraktowano bardzo marginalnie i upchnięto w części poświęconej podziękowaniom na końcu tekstu. Nie załączono również bibliografii. Na podstawie odwołań w przypisach można stwierdzić, że tekst oparto w głównej mierze na starszej, niemieckojęzycznej literaturze. Nie wykorzystano przy tym dzieł rodzimych autorów: *Z dziejów gminy Braniewo*¹, *Braniewo – z dziejów miasta*

¹ H. Tyszkiewicz, F. Chruściel, *Z dziejów gminy Braniewo*, Braniewo 2000.

i powiatu², *Fundacje mieszczańskie w miastach pruskich w okresie średniowiecza i na progu czasów nowożytnych: Chełmno, Toruń, Elbląg, Gdańsk, Królewiec, Braniewo*³. Na korzyść publikacji działa opatrzenie jej w kilkustronnicowy wykaz skrótów i indeks osobowy umieszczony na końcu. Docelową grupą czytelników są na pewno również osoby zza naszej zachodniej granicy. Toteż publikację zaopatrzone w streszczenie w języku niemieckim.

W rysie historycznym nie zabrakło najważniejszych kwestii związanych z nadaniem praw miejskich, ustrojem oraz przynależnością administracyjną i kościelną Braniewa. Następnie przybliżono wielkość miasta w oparciu o utarty model zaproponowany przed laty przez M. Bogucką i H. Samsonowicza i badania topograficzne. Opisano też sytuację ekonomiczną, podając do wiedzy czytelnika udział w handlu dalekomorskim i polityce Hanzy. Niewątpliwa zaletą publikacji jest skrupulatne opisanie dziejów obu miast. Niestety z niewyjaśnionych przyczyn narracja poświęcona dziejom Starego Braniewa zatrzymała się na drugiej połowie XVI w., przez co nie dowiadujemy się o sytuacji miasta w kolejnych stuleciach, aż do rozbiorów. Zwłaszcza, że cezurę czasową ustalono na 1772 r. Pytanie czy lepszym pomysłem nie byłoby przesunięcie daty skrajnej na 1773 r., kiedy to oba miasta zostały administracyjnie ze sobą złączone.

W częściach recenzowanej publikacji „Rada Starego miasta Braniewa” oraz „Rada Nowego miasta Braniewa” zajęto się działalnością administracyjną i sądowniczą skupioną w rękach rady miejskiej. Do poruszanych zagadnień szczegółowych należą kompetencje w tych płaszczyznach wynikające z przepisów prawa lubeckiego, a także procedura i towarzyszący im ceremoniał obierania nowych urzędników. Zawarto tu także uwagi odnośnie składu rad, kadencyjności wraz z obszernym prześledzeniem karier poszczególnych urzędników. Ponadto z podrozdziału dowiadujemy się o profitach wynikających z piastowania urzędu.

Kolejne fragmenty publikacji traktują o powołaniu „kolegium 32 dla Starego i 8 dla Nowego Braniewa”, które miały stanowić organ reprezentujący ogół mieszkańców (gminy) we władzach miasta. Na kolejnych kartach publikacji przedstawiono podstawy prawne ich powoływania i zakres działalności. Ponadto zaznaczono płaszczyzny, w których mieli prawo kooperować z radą.

Podrozdział poświęcony organizacji cechów Starego Braniewa informuje czytelnika o zasadach przyjmowania do zgromadzeń, które zmieniały się w czasie wraz z przywilejami przysługującymi ich członkom. Oczywiście wymieniono też wszystkie znane autorom profesje. Zabrakło analogicznego podrozdziału dla Nowego Miasta Braniewa, co nasuwa niebezpieczną myśl, iż w Nowym Braniewie miałyby ich nie być (wynika

² Braniewo. *Z dziejów miasta i powiatu*, przew. kom. red. A. Wakar, Olsztyn 1973.

³ P. Oliński, *Fundacje mieszczańskie w miastach pruskich w okresie średniowiecza i na progu czasów nowożytnych: (Chełmno, Toruń, Elbląg, Gdańsk, Królewiec, Braniewo)*, Toruń 2008.

to wprost z narracji). Należy zauważyć, że nowomiejscy rzemieślnicy i kupcy zrzeszeni w cechach są wielokrotnie przywoływani, chociażby w momencie kiedy to jest mowa o zamieszkiwaniu miasta przez 51 słodowników i 3 gorzelników, rywalizacji cechowej obu miast i zasiadaniu rzemieślników Nowego Miasta w radzie tegoż miasta (mowa o starszym cechu krawców, kuśnierzu, 2 czerwonoskórnikach, aptekarzu, farbiarzu i piekarzu).

W końcowej części publikacji wymieniono i scharakteryzowano najważniejszych etatowych pracowników będących na usługach Rady miejskiej Starego i Nowego Braniewa. Do tej grupy w Starym Braniewie zaliczono: pisarza miejskiego, starszego sługę rady miejskiej, wagowego, brakarza, zegarowego, dzwonnika (do pewnego czasu) a także murarza, akuszerkę, lekarza, nauczyciela i kantora. Natomiast w Nowym Braniewie zatrudniano: pisarza, gońca (pachołka), zegarowego (będącego często nauczycielem), dzwonnika (do pewnego czasu) oraz urzędnika zajmującego się sprawami skarbu biskupiego (*advocatus fiscalis*). Na uwagę zasługuje, fakt iż w części poświęconej pracownikom etatowym Starego Braniewa nie wspomniano o kacie, o którym dowiadujemy się dopiero w części właściwej dla Nowego Braniewa.

Kontrowersje budzi sposób przedstawienia urzędników ujętych w spisach. Dużą trudność sprawia „poruszanie się” po tak zaprojektowanym przez autorów spisie. Fakt, wszystko zostało objaśnione we wstępie i konsekwentnie tego przestrzegano, lecz dużo czytelniejsze byłoby klasyczne podzielenie spisów na grupy urzędnicze ze stosownymi nagłówkami na ich początku. Należałoby jednak rozdzielić sposób oznaczania po raz pierwszy wybranych urzędników od urzędników awansujących (można by było zastosować: „A” – jako awans oraz „N” – jako nominację. Tak jak to zrobiono w *Urzędnikach dawnej Rzeczypospolitej* pod redakcją Antoniego Gąsiorowskiego.

Zarysowany niniejszą publikacją obraz ukazuje dwa niezależne od siebie miasta. Mimo terytorialnej, administracyjno-prawnej i ekonomicznej bliskości rozwijały się one w głównej mierze inaczej. Została uwydatniona nadrzędna, wręcz dominująca pozycja Starego Braniewa, jako miasta o starszej metryce. Niemniej jednak można wyczytać, że niekiedy dochodziło do styku obu ośrodków. Sytuacje te doprowadziły do chwilowego połączenia, z którego jednak pod naporem niezadowolonych mieszkańców zrezygnowano. Zabieg ten z sukcesem powtórzono dopiero w 1773 r.

W niemal wszystkich sferach życia miasta korzystano z osiągnięć wypracowanych przez Lubekę oraz inne miasta hanzeatyckie (najczęściej pobliski Elbląg). Wzorce te w wielu aspektach różniły się od stosowanego w Koronie na szeroką skalę prawa magdebu-rskiego, chociażby braku występowania w miastach ławy sądowej oraz niewykształcenia obszaru rynkowego.

Oddana do rąk czytelników publikacja zasługuje na uznanie, gdyż zasadniczo poszerza stan badań. Zawarto w niej analizy oparte na solidnym fundamencie przeprowadzonej kwerendy archiwalnej w zasobie Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie. Nie ulega wątpliwości, iż stanie się obowiązkową lekturą do poznania dziejów miasta

i regionu. Należy się cieszyć z każdej nowopowstałej tego typu publikacji. Dzięki nim jesteśmy bliżej zrozumienia mechanizmów władzy w miastach. Z każdą nową publikacją zbierającą dane o elitach władzy w mieście mamy możliwość szczegółowego wejrzenia w relacje pomiędzy jej przedstawicielami. Nie jest to już bezimienna grupa ludzi, gdyż niemal każdego z osobna jesteśmy w stanie poznać z imienia nazwiska (lub przydomku). Ta identyfikacja stwarza możliwości do dalszych badań oraz kwerend o charakterze genealogicznym. Przy tego rodzaju publikacjach gdzie siłą rzeczy pojawia się wiele nazwisk, istotna wydaje się kwestia nadania jej postaci cyfrowej, którą zdecydowanie łatwiej przeszukiwać. Jest to sugestia, którą warto rozważyć w późniejszych publikacjach.

Marcin Frąś

(Archiwum Państwowe w Bydgoszczy)

marcin-fras@wp.pl; ORCID ID: 0000-0002-0138-0274

■ Bibliografia

- Oliński, Piotr. *Fundacje mieszczańskie w miastach pruskich w okresie średniowiecza i na progu czasów nowożytnych: (Chełmno, Toruń, Elbląg, Gdańsk, Królewiec, Braniewo)*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2008.
- Tyszkiewicz, Helena, i Franciszek Chruściel. *Z dziejów gminy Braniewo*. Braniewo: Agencja „Filar”, 2000.
- Wakar, Andrzej, red. *Braniewo: z dziejów miasta i powiatu*. Olsztyn: Pojezierze, 1973.